

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. II. An detur Ens rationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

velis vocare tu eas denominationes, nisi quando habent aliquid de fictione, erit rursus quaestio tecum de nomine, in qua satis iam me explicui, nolo autem amplius in ea tempus terere. Ergo ens rationis à nobis solum accipitur in presenti pro eo, quod habet tantum esse obiectivum in intellectu, id est, quod tantum habet cognosci. Pro quo adverte, v. g. Petrum à me cognitum duo habere & esse à parte rei verè & realiter, & ultra hoc à me cognosci quod est illi extrinsecum: alia verò solum habere cognosci, non verò esse in se verè & realiter, & consequenter non est in illis aliquid reale terminans cognitionem, ut cum dico, Homo est irrationalis, à parte rei homo non est irrationalis, est tamen per intellectum; quia ego cognosco, & affirmo hominem irrationalem non secus ac si à parte rei esset talis homo; homo ergo irrationalis dicitur ens rationis fictum, id est tantum habens esse obiectivum in intellectu. Et antequam ulterius progrediamur, nota verbum illud obiectivum tantum: nam licet actus intellectus, cognitio scilicet, solum habeat esse in intellectu, non tamen est ens rationis, quia non habet esse obiectivum solum, sed esse subiectivum & formaliter à parte rei in intellectu, ergo iuxta praedicta verba solum possunt esse entia rationis obiecta actuum, non verò actus ipsi cognoscentes ipsa obiecta, nec denominationes desumptae ex ipsis actibus.

SECTIO II.

An detur Ens rationis.

NON desunt multi Auctores, qui omnino negent talia entia rationis, ut Vallesius, & alij; ex his verò, qui nobiscum ea concedunt, opinantur nonnulli, illa non posse efficaciter persuaderi, & probabilem satis esse Vallesij sententiam. Verum censeo, vel non posse esse dissidium vllum, explicatis terminis; vel si sit, apertissime rejici sententiam Vallesij.

SUBSECTIO PRIMA.

Datur Ens rationis.

§ QVOD sic ostendo: nam primum negari nequit, actus aliquos esse falsos, aliquos esse veros. Secundò negari nequit, actus falsos ideò esse falsos, quia obiectum illorum non est à parte rei, sicut per ipsos affirmatur: veros autè ideò esse veros, quia obiectum eorum ita est, ut per ipsos affirmatur. Haec duo de re certissima sunt, nec possunt ab aliquo negari: ex quibus infero, Ergo aliqui actus sunt, quorum obiecta non sunt à parte rei. Pono exemplum: *equus est rationalis*. obiectum huius actus est equus idemificatus cum rationali, seu equus rationalis, hic autè equus non est à parte rei (quis hoc negat?) est tamen per intellectum, id est cognoscitur ab intellectu, fingente talem equum, seu reputante esse ita à parte rei (quis etiam hoc negat?) ergo equus rationalis non habet esse à parte rei, sed solum esse obiectivum in intellectu (hoc de re arbitror à nemine negatum, nec posse) talem ergo equum fictum dicimus nos esse ens rationis, non ergo potest esse, explicatis terminis, vllum de re dissidium. Quòd si neges talem equum fictum esse ens rationis, erit dissidium de solâ voce; si

verò neges etiam posse fingi, fateor erit dissidium de re, manifesta tamen experientia, ratione, ac consensu etiam rusticorum edargueris.

Tandem idem confirmo, quia sicut contra negantes se apprehendere res spirituales, arguimus, ipsos sibi contradicere; nisi enim res spirituales apprehendissent, non possent aliquid certi de illis affirmare vel negare, ita similiter in presenti dico, eos qui negant entia rationis, sibi ipsis contradicere. Cum enim esse entium rationis nihil aliud sit, quàm ea cognosci aut apprehendi, eo ipso quòd illa negant, illa apprehendunt; aliàs negarent, & non tamen scirent quid negarent, quod est ridiculum, ergo admittunt entia rationis, id est, ea apprehendunt.

Respondebis, Primò, intellectum nostrum veram & realem rationalitatem, quam in aliis rebus cognoscit, connectere intentionaliter cum equo, quia per eum actum aliquid fictum concipiat, ergo non est necessarium tale ens rationis, quod correspondeat ex parte obiecti actui fingenti. Ob hanc solutionem arbitrantur nonnulli, oppositam sententiam esse probabilem, sed facile & efficaciter eam rejicio: nam quando intellectus dicit, *equus est rationalis*, non praedicat de equo eamdem numero rationalitatem Petri hanc enim certò cognoscit intellectus non esse in equo: ideòque si rogetur, quam rationalitatem praedicet, respondebit, non illam numero, sed aliam quae non sit in Paulo, Ioanne, & aliis individuis, illis tamen similem, quam supra numerum earum quae sunt possibiles, ipse intellectus fingit, seu ponit: atqui alia rationalitas, distincta ab omnibus rationalitatibus individuum humanorum, & supernumeraria, illique similis, non est rationalitas vera & realis, sed Chimærica & ficta, ergo non praedicat intellectus, seu non correspondet illi ex parte obiecti rationalitas, quae sit vera & realis, sed Chimærica; hæc autem est ens rationis.

Fateor, id non contingere in omnibus fictionibus: nam quando de animali eminens viso praedico esse Petrum, quia eum reputavi esse Petrum, quem mihi noveram, non correspondet ex parte praedicati aliquid fictum, sed ipse Petrus realis, quem agnosco, & tunc fictio erit in vno ne iuxta dicenda statim: ceterum quoties fallor, non quia vnum reputo esse aliud ex individuis reallibus, sed quando fingo aliud individuum novum possibile distinctum ab eis quae verè sunt possibilia, necessarìò etiam ex parte praedicati concipio aliquid quod non est nisi in intellectu. Demus v. g. veram esse Thomistarum sententiam, aientem, sub specie Gabrielis solum esse possibile vnicum individuum: quando ego oppositum sentiens dico, ultra hoc individuum est possibile aliud simile, tunc ex parte praedicati concipio individuum Gabrielis, expressè enim dico, *aliud à Gabriele*, ergo tunc ex parte praedicati correspondet aliud distinctum simile, hoc autem aliud est quid fictum & repugnans, ergo saltem in eo casu responderet ex parte obiecti & ex parte praedicati aliquid fictum, ergo tunc sit ens rationis, non praeisè (ut tu contendebas) quia extrema realia intentionaliter inter se intellectus connectat, sed quia verè concipit extrema ficta. Et hæc est demonstratio omnino destruens solutionem aduersariorum; nam licet actus intellectus

Etus possit fortiri rationem vnionis inter extrema realia, non tamen rationem extremam; ergo extremum cognitum est aliquid fictum. Ex quâ impugnatione infero, non solum ens rationis fieri per copulam, sed per prædicata & subiecta, quod clarè probatum est hucusque, & malè negatum ab aliquibus, admittentibus egrâ rationis.

Secundo præcipuè reijcio eandem solutionem, quia licet extrema sint realia, vnio tamen affirmata non est realis, sed ficta, ergo facit vnionem rationis. Quod vnio affirmata sit ficta, patet, quia licet extrema dentur à parte rei seorsim, non tamen identificata inter se, ergo talis identitas est ficta, ergo est ens rationis.

13 Dices: Etiam affirmat vnionem realem, quæ datur in aliis rebus. Sed contrâ Primò, quia non affirmat eandem numero vnionem, quæ est in aliis, sed aliam distinctam (vt supra in simili dixi de extremis) alia autem vnio distincta est prorsus Chimærica, ergo. Probo Maiorem, tum quia vnio seu identitas est diuersa pro diuersitate extremorum, vnde cum affirmet vnionem diuersorum extremorum, necessarium est affirmet etiam diuersam vnionem: tum quia expressè intellectus excludit eam vnionem, & affirmat aliam distinctam. Contrâ Secundò, quia licet vnio affirmata sit realis, eam tamen affirmat non vt cumque, sed esse hic & nunc, seu inter hæc extrema inter quæ non reperitur ea vnio, ergo saltem facit ens rationis in existentia vnionis hic.

Tandem reijcio eam solutionem, quia dupliciter potest intelligi: scilicet intentionaliter vnire aliqua duo, vel quasi formaliter, non quidem cognoscendo aut affirmando eam vnionem illorum, sed quia ipse actus est ita confusus, vt non distinguat inter illa duo: & hoc modo diximus in Logica fieri vniuersale. Per hunc modum vnendi intentionaliter, fateor, nullum fieri ens rationis, neque fingi aliquid, ideoque talem actum esse verum, quantumuis prædicto modo vniant res incapaces vnionis. Quod si hunc modum vnendi præcisè volunt ponere aduersarij in actu fingente, omnino falluntur, aliâs omnis actus fingens esset verus, nec vllus posset esse falsus, quod ipsi non admittunt. Aliter ergo vnit ille actus ea prædicata (& hic sit secundus modus vnendi intentionaliter) apprehendendo & affirmando ex parte obiecti expressè vnionem illorum, quod est quasi intentionaliter obiecti vnire, quod patet ex ipso actu aiente expressè, ea extrema vniri inter se; & constat ex differentiâ inter actum confusum non distinguentem Petrum ab equo, in conceptu scilicet animalis, & inter actum, quo diceret

15 quis, *Petrus est equus*, ille enim prior non apprehendit vnionem, nec illam affirmat, sed obliuam obscuritatem non distinguit inter Petrum & equum, ideoque non est falsus, sed parum obscurus. Hic verò secundus expressè attingit & affirmat vnionem, ideoque est falsus, quia non datur talis vnio, ergo ex parte obiecti per istum actum, cognoscit quis vnionem, eam fingendo, talem vnionem vocamus nos ens rationis.

Ex proximè dictis intelliges, cur quando concipimus Angelum per similitudinē iuuenis, &c. non faciamus ens rationis, nam non affirmamus nec apprehendimus ex parte obiecti, Angelum esse iuuenem, ideoque non concipitur obiectiue esse

iuuenis, sed solum quasi formaliter, id est præcedente cognitione iuuenis, ex quâ quasi manu ducimur ad cognoscendum Angelum esse quasi iuuenem subiacis proprietatibus materialibus iuuenis: vt sic autem certum est, non cognosci equum esse rationalem per actum fingentem sed obiectiue, quæ propter per eum fit ens rationis modo dicto, licet non per cognitionem Angeli.

SUBSECTIO SECVNDA.

Obiectiones solute.

Dices Secundò: In omni obiecto prius est 16 esse quàm cognosci, & prius esse possibile quàm posse cognosci, seu quàm esse cognoscibile, quod non potest intelligi in ente rationis: cum enim nullum aliud habeat esse actuale, quàm cognosci, & possibile, quàm posse cognosci, non potest intelligi ante actum intellectus, ergo nec poterit esse obiectum illius. Nego Antecedens vniuersaliter loquendo, vt patet in actu reflexiuo supra seipsum, in quo non est prius esse quàm cognosci, cum vtrumque sit idem realiter, nec posse esse prius quàm posse cognosci: ob eandem rationem idem ego dico in ente rationis, & hinc fiet satis obiectioni desumptæ ex eo, quod obiectum debet esse causa sui actus, ens autem rationis cum nihil sit simpliciter, non potest esse causa eius actus quo cognoscitur, ergo nec obiectum. Respondeo, eodem modo quo præcedenti, negando, omne obiectum debere esse causam actus cognoscitiui ipsius, quod ostendi Disput. vi. de Animâ, Sect. 3. & præcipuè verum est in obiectis quæ per discursum cognoscuntur ex alijs, qualia sunt entia rationis, eam enim cognitionem causant species aliorum obiectorum, vel acquirunt per discursum, vel immutatur ex aliquâ qualitate contrariâ, vt in obiecto visus.

Tertiò dices: Si actui, quo dico, *equus est rationalis*, ex parte obiecti corresponderet vnio ficta, esset actus verus, quia affirmaret quoddam verè daretur, inter equum enim & rationale datur vnio ficta, ergo illi actui non correspondet ex parte obiecti vnio ficta, sed realis; quæ quia non datur, ideo actus est falsus; ergo non potest correspondere actui falso aliquid fictum ex parte obiecti. Hoc argumentum nonnullis facillit magnū negotium, sed immerito: primò enim inuoluit implicantiā in terminis, dicunt enim, ex vnâ parte, non dari talem vnionem fictam, aliunde autem addunt, quod si ea affirmetur per illum actum, actus esset verus, quia datur talis vnio ficta, ergo iam admittit vnionem fictam, alioquin licet eam affirmaret actus, non esset verus, quia non daretur quod affirmat. Deinde, licet actus affirmaret dari vnionem fictam, adhuc non esset verus, quia illa vnio ficta datur formaliter per ipsum actum, qui non est supra se reflexiuus; ante actum autem non datur talis vnio ficta, ergo esset falsus. Tertiò ostendo apertè ex hoc argumento ipsa entia rationis, quæ impugnat: tu enim dicis, quia ego affirmo vnionem realem, quæ non datur, ideo actum esse falsum, futurum verum, si affirmaret vnionem fictam quæ datur, ergo quando è contrario dico, inter Petrum & rationale v.g. datur vnio Chimærica, tunc ex parte obiecti non attingo vnionem realem. Cum enim hæc detur à parte rei inter Petrum & rationale, 18

nale, actus esset verus, si eam attingeret iuxta tuum argumentum, ergo saltem tunc attingitur, & affirmatur vnio ficta: quæ quia non datur, actus est falsus; ergo saltem in his propositionibus probabo ex tuo argumento euidenter, dari entia rationis. Vide ergo, quàm rectè ea impugnes hoc argumentum, cui absolute respondeo, vnionem quam affirmo, in se non esse realem, & consequenter non habere aliud esse quàm cognosci, imò implicat, me attingere vnionem realem, & non esse talem vnionem realem; eo enim quod non sit vnio realis, non poterit vnio realis recipere denominationem tacta per intellectum, attingo ergo vnionem non realem in se, nego tamen, inde sequi, actum esse verum; nam ad actum verum requiritur vt detur obiectum eo modo quo affirmatur, & quia, licet vnio tacta & affirmata in se sit ficta, intellectus tamen eam fingit realem, & dicit realiter dari, ideo fallitur: sicut e contrario, licet vnio correspondens ex parte obiecti sit vera, quia tamen eam intellectus fingit Chimericam, ideo fallitur, & facit ens rationis. nam id, quod attingit per actum, fingit esse aliud quàm sit in se, de ficta affirmando esse veram, & de verà esse fictam.

Quod si roges, quid sit, vnionem fictam fingere veram, & veram fingere fictam; Respondeo, nihil aliud esse, quàm dicere falsam esse veram, & veram dicere esse falsam. Quid autem sit hoc dicere, respondeo esse ipsam essentiam actus intellectus, cognitam experientia actuum falsorum, quæ non potest vterius explicari; sicut non potest vterius explicari, quid sit cognoscere albedinem, quàm id reducere in talem essentiam actus cognitæ experientia seipso manifestantis potentia albedinem.

Alteram obiectionem desumptam ex actu, quo dico *Petrus currit*, Petro non currente, soluam Sect. 3. agens, vtrum per talem actum fiat ens rationis. 20 Nunc hanc difficultatem his solum considero, ens rationis tunc fieri, quando vnio, vel prædicatum, quod affirmatur, non habet in se realitatem, sed tantum arbitror à nemine posse negari, vt dixi supra, & ipsi aduersarij fatentur, quando dicunt, me attingere vnionem realem, quæ non est à parte rei; tunc enim est verum dicere de illa vnione tacta, non habere esse à parte rei, sed solum per intellectum: ideoque semper credidi, differentiam esse de solâ voce, sed qualiscumque illa sit, ex hac Sectione sufficienter dirimitur.

Hic posset disputari, an ad ens rationis faciendum sit necessaria fictio, & an per actum verum fiat ens rationis: sed de hac dicam Sect. 4. dum ostendero, à Deo posse fieri ens rationis.

SECTIO III.

Per quas potentias fiat Ens rationis.

21 NON disputo, vtrum fiat à Deo (de hoc enim Sectione sequenti) sed in homine per quas potentias, & in quibus actibus fiat, & obiter, an etiam fiat ab Angelo. Ac pono, per intellectum posse fieri eiusmodi ens rationis, per actus scilicet, quibus res possibiles vt impossibiles iudicant, aut e contrario. In hac conueniunt omnes, & ratio est clara, quia obiectum illorum actuum non habet aliud esse, quàm cognosci, ergo erit ens rationis.

SYBSECTIO PRIMA.

Per omnem actum factum fit Ens rationis.

QUÆRIMVS ergo Primò, vtrum per actus falsos, quibus de aliquâ re possibili affirmatur existeret, cum tamen non existeret, aut e contrario, vt v.g. quando dico, *Petrus currit*, eo non currente, fiat ens rationis. Negant aliqui, quia ens rationis est illud, quod nulli aliud esse habet quàm cognosci; cursus autem Petri, licet non habeat esse existentia, habet tamen possibilitatem, ideoque non est ens rationis. Hac est questio de solâ voce, scilicet de acceptione *entis rationis*: si enim per *ens rationis* intelligitur res ficta non vt cumque, sed ita vt nullum habeat esse reale actu aut potentia extra intellectum, euident est, talem cursum non esse ens rationis; placet tamen magis in modo loquendi contraria sententia, quam eam defendit Huradus. Et probatur, quia etiam ens rationis est illud, quod prout cognoscitur, non habet aliud esse quàm per intellectum; atqui licet cursus Petri habeat possibilitatem, hac tamen non est que de illo cognoscitur, sed existentia absoluta exercita, hanc autem non habet nisi beneficio intellectus, ergo erit ens rationis, non quidem existentia possibilis, sed existentia exercita, quia vt talis solum habet esse per intellectum. Confirmatur: *equus est rationalis* est ens rationis, non quia equus non habeat vllum aliud esse à parte rei, sed quia illud quod tribuit actus intellectus, non habet à parte rei; ergo similiter licet cursus Petri habeat possibilitatem, quia tamen non habet existentiam qua de illo affirmatur, erit ens rationis.

Sed dices: Iuxta dicta in Logica idem actus cognitionis, quantum est ex se, fuit indifferens vt esset verus vel falsus, & qui est falsus, potuit esse verus, & e contrario; ergo idem actus cognitionis fuit indifferens vt haberet pro obiecto vel ens rationis vel reale, & qui de facto habuit pro obiecto ens rationis, potuit habere ens reale, quod videtur omnino repugnare; actus enim dicit essentialem ordinem ad obiectum: vnde non videtur, posse idem actus esse indifferens ad obiectum reale vel rationis.

22 Posset responderi, duplex esse ens rationis, aliud Chimericum seu impossibile, quod frequentius sibi usurpat nomen entis rationis; aliud verò possibile, non tamen actu existens. Exempli primi sit *equus rationalis*, secundi verò *cursus Petri* affirmatus existens, non tamen verè existens. Quo posito, dici etiam posset actum intellectus non esse indifferens, vt respiciat obiectum possibile, ita vt potuerit respicere impossibile, & consequenter vt idem actus possit terminari vel ad ens rationis Chimericum, vel ad ens reale, cuius ratio à priori desumi potest ex respectu essentiali, quæ dicit ad illud obiectum, qui non potest manere nisi obiectum sit possibile; eundem tamen actum esse indifferens, vt respiciat ens reale vel rationis in secundâ acceptione: etenim hoc nihil est aliud, quàm absolutam existentiam affirmatâ per illum actum esse in se indifferens vt sit vel non sit, quod est extrinseca denominatio respectu actus: quando enim ea existentia est, iam obiectum, quod affirmatur per actum, habet aliud esse quàm in intellectu, & consequenter non est ens rationis; quando